

Ewa Lubina

Akademia Nauk Stosowanych WSGE
im. A. De Gasperi w Józefowie

E-mail: ewa.lubina@wsge.edu.pl

ORCID: 0000-0002-9967-0017

DOI: doi.org/10.13166/awsg/214019

POSZUKIWANIE TOŻSAMOŚCI DZIECKA – ROLA GENEALOGII W PROCESIE DORASTANIA DO SAMEGO SIEBIE

SEARCHING FOR A CHILD'S IDENTITY – THE ROLE OF GENEALOGY IN THE PROCESS OF GROWING INTO ONESELF

Streszczenie: Proces kształtowania tożsamości dziecka jest złożonym i wielowymiarowym zjawiskiem, zachodzącym w kontekście biologicznym, psychologicznym, społecznym i kulturowym. Jednym z kluczowych, choć często niedocenianych czynników wspierających ten proces jest genealogia – rozumiana nie tylko jako badanie przodków, lecz także jako praktyka przekazu międzypokoleniowego, narracji rodzinnej i refleksji nad dziedzictwem. W artykule przeanalizowano znaczenie genealogii w rozwoju tożsamości dziecka, odwołując się do koncepcji psychospołecznych, pedagogicznych i kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem roli rodziny jako przestrzeni zakorzenienia i eksploracji.

SŁOWA KLUCZOWE: *tożsamość dziecka, narracja rodzinna, międzypokoleniowość, rozwój psychospołeczny, dziedzictwo kulturowe*

Abstract: he process of shaping a child's identity is a complex and multidimensional phenomenon occurring in biological, psychological, social, and cultural contexts. One of the key, though often underestimated, factors supporting this process is genealogy — understood not only as the study of ancestors but also as the practice of intergenerational transmission, family narrative, and reflection on heritage. The article analyzes the significance of genealogy in the development of a child's identity, referring to psychosocial, pedagogical, and cultural concepts, with particular emphasis on the role of the family as a space for rooting and exploration.

KEYWORDS: *child identity, family narrative, intergenerationality, psychosocial development, cultural heritage*

WPROWADZENIE

Tożsamość dziecka kształtuje się w wyniku interakcji pomiędzy jego indywidualnymi predyspozycjami a środowiskiem wychowawczym, w którym dorasta. Rodzina, jako pierwsze i najważniejsze środowisko socjalizacji, odgrywa zasadniczą rolę w tym procesie. Współczesne badania nad tożsamością wskazują, że jej rozwój nie jest jednorazowym aktem, lecz dynamicznym procesem, który trwa przez całe życie, a jego fundamenty powstają już we wczesnym dzieciństwie^[1].

Genealogia, jako praktyka poznawania własnych korzeni, może pełnić funkcję wspierającą w tym procesie. Poprzez narracje rodzinne, rytuały, dokumentację i relacje międzypokoleniowe, dziecko zyskuje dostęp do wiedzy o swoim pochodzeniu, co sprzyja budowaniu poczucia przynależności, ciągłości i integralności^[2].

Szczególnie warto zwrócić uwagę na fakt, że we współczesnym świecie poszukiwanie tożsamości etnicznej i osobistej zyskuje coraz większą liczbę zwolenników, co otwiera przestrzeń do rozwoju i eksploracji genealogii w obszarze wychowawczo-rozwojowym.

[1] Marcia, J. E. (1980). *Identity in Adolescence*. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology*, New York: Wiley, s. 159-187.

[2] Fivush, R., & Merrill, N. (2016). *An Ecological Systems Approach to Family Narratives*. *Memory Studies*, 9(3), 305-314.

GENEALOGIA JAKO PRZESTRZEŃ ZAKORZENIONA

Genealogia, rozumiana szeroko jako poznawanie historii rodziny, jej tradycji, wartości i losów przodków, stanowi istotne źródło zakorzenienia dziecka w szerszym kontekście społecznym i kulturowym^[3]. Poczucie zakorzenienia, czyli świadomość bycia częścią większej całości, sprzyja rozwojowi tożsamości osobistej i społecznej^[4].

Dziecko, które zna historię swojej rodziny, łatwiej buduje obraz siebie jako jednostki osadzonej w czasie i przestrzeni. Narracje genealogiczne pozwalają mu zrozumieć, że jego życie jest kontynuacją wcześniejszych pokoleń, co wzmacnia poczucie ciągłości i tożsamości. *Pamięć o przeszłości poprzez poczucie zakorzenienia daje nam poczucie ciągłości, pewności i bezpieczeństwa, zaspokaja naszą potrzebę afiliacji, potrzebę 'bycia skądś'.*

Genealogia nie tylko wspiera poczucie zakorzenienia, ale także umożliwia dziecku zrozumienie, jak jego przodkowie radzili sobie z wyzwaniami, jakie wartości były dla nich ważne i jakie decyzje kształtowały ich życie. Dzięki temu dziecko może czerpać inspirację z historii rodzinnej, ucząc się, że trudności są częścią życia, a ich pokonanie jest możliwe dzięki wytrwałości i wsparciu bliskich.

Praktyka genealogiczna, taka jak tworzenie drzewa genealogicznego, odwiedzanie miejsc związanych z historią rodziny czy rozmowy z dziadkami, pozwala dziecku na głębsze zrozumienie swojego dziedzictwa. Te działania mogą być także okazją do budowania więzi rodzinnych, które wzmacniają poczucie przynależności i bezpieczeństwa.

W kontekście edukacyjnym genealogia może być narzędziem wspierającym naukę historii, geografii i kultury. Poprzez poznawanie losów przodków dziecko rozwija umiejętności analityczne, krytyczne myślenie i zdolność do refleksji nad własnym miejscem w świecie, dostarcza mu narzędzi do zrozumienia siebie, swojej rodziny i otaczającego świata. Narracje genealogiczne są podstawowym narzędziem przekazu rodzinnej historii. Mechanizm integracji,

[3] Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.

[4] Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). *The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation*. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529.

którego częścią jest właśnie narracja, odgrywa kluczową rolę w procesie kształtowania tożsamości dziecka, dostarczając mu narzędzi do zrozumienia siebie, swojej rodziny i otaczającego świata^[5]. Narracje rodzinne, czyli opowieści o przodkach, wydarzeniach, wartościach i doświadczeniach, pełnią funkcję integrującą w procesie kształtowania tożsamości dziecka^[6]. Dzięki nim dziecko nie tylko poznaje fakty, ale także uczy się interpretować rzeczywistość, rozumieć emocje i budować spójną narrację o sobie^[7]. *Narracje rodzinne stymulują uczestników do refleksji, elastyczności, negocjacji, wytrwałości i konsekwencji*^[8].

Wspólne opowiadanie historii rodzinnych sprzyja budowaniu więzi, rozwija kompetencje językowe i emocjonalne dziecka, a także umożliwia mu identyfikację z pozytywnymi wzorcami osobowymi^[9]. Dziecko, które słyszy o odważnym dziadku, przedsiębiorczej babci czy utalentowanym wujku, może czerpać inspirację i budować poczucie własnej wartości^[10]. Staje się również podstawą do konstruowania samooceny i wiary w swoje możliwości. Narracje genealogiczne stają się w tym kontekście ważnym narzędziem terapeutycznym. Opowiadanie historii rodzinnych może pomóc dziecku w radzeniu sobie z trudnymi emocjami, takimi jak smutek, lęk czy poczucie straty. Dzięki narracjom dziecko uczy się, że trudności są częścią życia, a ich przezwyciężanie jest możliwe dzięki wsparciu rodziny i wytrwałości. Wspólne rozmowy o przeszłości mogą także wzmocniać więzi rodzinne, budując atmosferę zaufania i akceptacji. Dziecko, które czuje się częścią większej całości, łatwiej radzi sobie z poczuciem izolacji czy zagubienia.

[5] Wiśniewski, P. (2018). Historia rodzinna w procesie kształtowania tożsamości. Poznań: Wydawnictwo UAM, s.157-9.

[6] Fiese, B. H., & Sameroff, A. J. (1999). The Family Narrative Consortium: A Multidimensional Approach to Narratives. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 64(2), 1–36.

[7] Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge: Harvard University Press.

[8] McLean, K. C., & Pasupathi, M. (2012). Processes of Identity Development: Where I Am and How I Got There. *Identity*, 12(1), 8–28.

[9] Reese, E., & Fivush, R. (2008). The Development of Collective Remembering. *Memory*, 16(3), 201–212.

[10] Nelson, K. (2003). Self and Social Functions: Individual Autobiographical Memory and Collective Narrative. *Memory*, 11(2), 125–136.

Podsumowując, terapeutyczna funkcja przekazu genealogicznego odgrywa istotną rolę w procesie wspierania emocjonalnego rozwoju dziecka, dostarczając mu narzędzi do radzenia sobie z wyzwaniami i budowania poczucia własnej wartości.

W tym miejscu warto przywołać doświadczenia pracy w terapii rodzin i jedną z dość popularnych metod zwanej genogramem^[11]. Wizualizacja przeszłości i analiza zdarzeń pozwalają niejednokrotnie odkryć przyczyny problemów dręczących dziecko i rodzinę.

W kontekście edukacyjnym narracje rodzinne mogą być wykorzystywane jako narzędzie wspierające rozwój umiejętności komunikacyjnych, krytycznego myślenia i empatii. Dziecko, które uczestniczy w opowiadaniu historii rodzinnych, rozwija zdolność do analizy, interpretacji i refleksji na temat samego siebie.

GENEALOGIA A TWORZENIE INDYWIDUALNEJ TOŻSAMOŚCI

Wprowadzenie dziecka w rozszerzoną rzeczywistość rodzinną czasową i społeczną odbywa się z inspiracji rodziców.

Rodzice pełnią kluczową rolę w przekazie genealogicznym. To oni decydują, które elementy historii rodzinnej zostaną przekazane dziecku, w jaki sposób i z jakim ładunkiem emocjonalnym^[12]. Poprzez rozmowy, rytuały, wspólne oglądanie zdjęć czy odwiedzanie miejsc związanych z przodkami, tworzą przestrzeń, w której dziecko może odkrywać swoje korzenie^[13]. W rodzinie, w której powstają podstawowe profile wychowawcze, tworzą się wzorce określonych zachowań, norm postępowania, wartości^[14].

Bliscy, którzy świadomie wspierają genealogiczne poznanie dziecka, wzmacniają jego poczucie przynależności, bezpieczeństwa i tożsamości. Ich postawy,

[11] McGoldrick M., (2007). Genogramy. Rozpoznanie i interwencja. Zysk i s-ka.

[12] Grotevant, H. D., & Cooper, C. R. (1985). Patterns of Interaction in Family Relationships and the Development of Identity Exploration in Adolescence. *Child Development*, 56(2), 415–428.

[13] McAdams, D. P. (2001). The Psychology of Life Stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100–122.

[14] Zielonka, B. (2018). Międzypokoleniowe aspekty wychowania. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, s 39.

emocje i narracje stają się dla dziecka punktem odniesienia w procesie dorastania do samego siebie^[15]. Koncepcja tożsamości psychospołecznej zakłada, że jej rozwój przebiega przez fazę eksploracji i podjęcia zobowiązania^[16]. Genealogia może wspierać dziecko w eksploracji alternatywnych ról, wartości i wzorców, dostarczając mu materiału do refleksji i wyboru.

W procesie dorastania dziecko staje przed pytaniem: *Kim jestem?* — genealogia pomaga mu znaleźć odpowiedź, pokazując, skąd pochodzi, jakie wartości były ważne dla jego rodziny, jakie wybory podejmowali jego przodkowie^[17]. Dzięki temu może świadomie budować swoją tożsamość, integrując przeszłość z terażniejszością i przyszłością^[18].

Dorośli mogą aktywnie angażować dziecko w proces odkrywania genealogii, zachęcając je do zadawania pytań, prowadzenia rozmów z dziadkami, czy wspólnego tworzenia drzewa genealogicznego. Takie działania nie tylko wzmacniają więzi rodzinne, ale także rozwijają u dziecka umiejętności komunikacyjne, analityczne i refleksyjne.

Przekaz genealogiczny może być również okazją do budowania pozytywnych wzorców osobowych. Rodzice, opowiadając o odważnych decyzjach, trudnych wyborach czy sukcesach swoich przodków, pomagają dziecku zrozumieć, że wartości takie jak wytrwałość, uczciwość czy współpraca mają trwałe znaczenie. W kontekście współczesnych wyzwań, takich jak fragmentaryzacja więzi rodzinnych czy mobilność społeczna, rola rodziców w przekazie genealogicznym staje się jeszcze bardziej istotna. Świadome pielęgnowanie pamięci rodzinnej może być przeciwwagą dla poczucia zagubienia i braku ciągłości, które często towarzyszą dzieciom dorastającym w dynamicznie zmieniającym się świecie.

[15] Sobczak, T. (2021). *Pedagogika rodziny w praktyce*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

[16] Piotrowski, Z. (2017). *Wartości w wychowaniu międzypokoleniowym*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

[17] Pratt, M. W., & Fiese, B. H. (2004). *Family Stories and the Life Course: Across Time and Generations*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

[18] Zielińska, M. (2020). *Rola tradycji w budowaniu tożsamości dziecka*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

TRANSMISJA MIĘDZYPOKOLENIOWA JAKO FUNDAMENT TOŻSAMOŚCI

Transmisja międzypokoleniowa, czyli przekaz wartości, wzorców i doświadczeń z pokolenia na pokolenie, stanowi fundament rozwoju tożsamości dziecka. Dziecko, które uczestniczy w rytuałach rodzinnych, słucha opowieści dziadków, poznaje rodzinne tradycje, buduje obraz siebie jako kontynuatora historii.

To wszystko, co jest przekazywane kolejnym pokoleniom, stanowi wartość określającą historyczny rozwój człowieka, *Dziedzictwo kulturowe oznacza dobra kulturowe, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie. W efekcie staje się nim wszystko to, co przejmuje się w spadku od wcześniejszych generacji*^[19]. Dlatego tak duże znaczenie przypisuje się przekazom historycznym, które w mikroskali odbywają się w każdym domu.

Transmisja międzypokoleniowa nie jest jednak procesem automatycznym – wymaga aktywnego uczestnictwa, refleksji i dialogu. Rodzina, która pielęgnuje pamięć, tworzy przestrzeń dla rozwoju tożsamości dziecka w sposób świadomy i wartościowy^[20].

W obliczu współczesnych wyzwań, takich jak globalizacja, mobilność społeczna i fragmentaryzacja więzi rodzinnych, transmisja międzypokoleniowa nabiera szczególnego znaczenia. Dzieci dorastające w dynamicznie zmieniającym się świecie często doświadczają poczucia zagubienia i braku ciągłości. W takich warunkach pielęgnowanie pamięci rodzinnej staje się kluczowym elementem budowania tożsamości. Transmisja międzypokoleniowa może być narzędziem przeciwdziałania skutkom fragmentaryzacji więzi rodzinnych. Poprzez rytuały, opowieści i wspólne działania, rodziny mogą tworzyć przestrzeń dla dialogu, refleksji i wzajemnego wsparcia^[21]. Dziecko, które uczestniczy w takich działaniach, rozwija poczucie przynależności,

[19] Hobsbawm, E., & Ranger, T. (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

[20] Fivush, R., & Haden, C. A. (2003). *Autobiographical Memory and the Construction of a Narrative Self: Developmental and Cultural Perspectives*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

[21] Wysocka, A. (2016). *Tradycja i nowoczesność w edukacji rodzinnej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek

bezpieczeństwa i ciągłości. Wspólne tworzenie drzewa genealogicznego, odwiedzanie miejsc związanych z historią rodziny czy organizowanie spotkań rodzinnych to tylko niektóre z działań, które mogą wspierać transmisję międzypokoleniową. Takie działania nie tylko wzmacniają więzi rodzinne, ale także rozwijają u dziecka umiejętności komunikacyjne, analityczne i refleksyjne^[22].

PODSUMOWANIE

Współczesne społeczeństwo, charakteryzujące się mobilnością, fragmentaryzacją więzi i indywidualizmem, stawia przed rodziną nowe wyzwania w zakresie przekazu genealogicznego. Dzieci coraz częściej dorastają w środowiskach rozproszonych, z ograniczonym dostępem do historii rodzinnej i tradycji.

Model rodziny niezależnej, promujący autonomię i szybkie usamodzielnianie się dzieci, może ograniczać przestrzeń dla transmisji międzypokoleniowej i genealogicznego zakorzenienia. W takich warunkach rola świadomego przekazu genealogicznego staje się jeszcze bardziej istotna – jako przeciwwaga dla zagubienia i braku ciągłości.

Genealogia, jako praktyka poznawcza, emocjonalna i kulturowa, odgrywa istotną rolę w procesie dorastania dziecka do samego siebie. Poprzez zakorzenienie, narrację, eksplorację i transmisję międzypokoleniową, wspiera rozwój tożsamości osobistej i społecznej. Rodzina, jako przestrzeń genealogiczna, może być źródłem siły, inspiracji i poczucia przynależności.

^[22] Kamiński, R. (2022). *Psychospołeczne aspekty transmisji międzypokoleniowej*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie

BIBLIOGRAFIA

- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). *The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation*. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529.
- Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fiese, B. H., & Sameroff, A. J. (1999). The Family Narrative Consortium: A Multidimensional Approach to Narratives. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 64(2), 1–36.
- Fivush, R., & Haden, C. A. (2003). *Autobiographical Memory and the Construction of a Narrative Self: Developmental and Cultural Perspectives*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Fivush, R., & Merrill, N. (2016). *An Ecological Systems Approach to Family Narratives*. *Memory Studies*, 9(3), 305–314.
- Grotevant, H. D., & Cooper, C. R. (1985). Patterns of Interaction in Family Relationships and the Development of Identity Exploration in Adolescence. *Child Development*, 56(2), 415–428.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kamiński, R. (2022). *Psychospołeczne aspekty transmisji międzypokoleniowej*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie
- Marcia, J. E. (1980). *Identity in Adolescence*. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology*, New York: Wiley, s. 159–187.
- McAdams, D. P. (2001). The Psychology of Life Stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100–122.
- McGoldrick M., (2007). *Genogramy. Rozpoznanie i interwencja*. Zysk i s-ka.
- McLean, K. C., & Pasupathi, M. (2012). Processes of Identity Development: Where I Am and How I Got There. *Identity*, 12(1), 8–28.
- Nelson, K. (2003). Self and Social Functions: Individual Autobiographical Memory and Collective Narrative. *Memory*, 11(2), 125–136.
- Piotrowski, Z. (2017). *Wartości w wychowaniu międzypokoleniowym*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
- Pratt, M. W., & Fiese, B. H. (2004). *Family Stories and the Life Course: Across Time and Generations*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Reese, E., & Fivush, R. (2008). The Development of Collective Remembering. *Memory*, 16(3), 201–212.
- Sobczak, T. (2021). *Pedagogika rodziny w praktyce*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wiśniewski, P. (2018). *Historia rodzinna w procesie kształtowania tożsamości*. Poznań: Wydawnictwo UAM, s.157-9.

- Wysocka, A. (2016). Tradycja i nowoczesność w edukacji rodzinnej. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek
- Zielińska, M. (2020). Rola tradycji w budowaniu tożsamości dziecka. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Zielonka, B. (2018). Międzypokoleniowe aspekty wychowania. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, s 39.